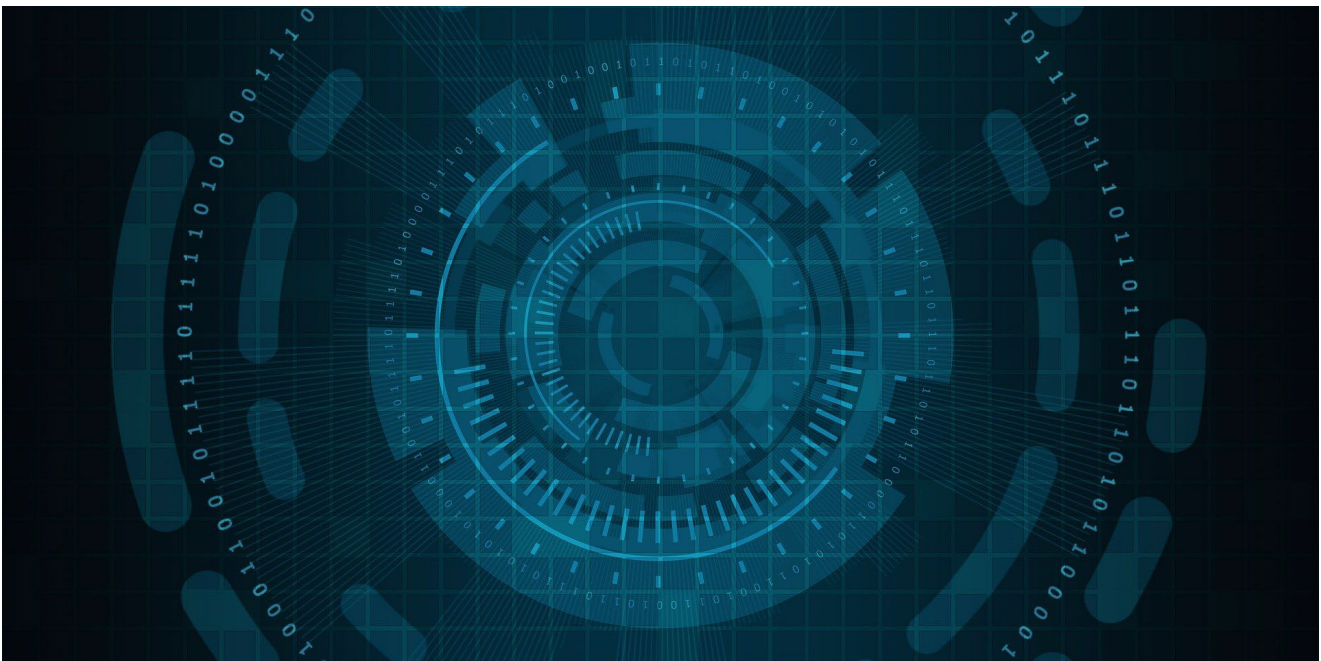

STUDIJA O POSLOVNIH MODELIH, KI KRSIJO INTELKTUALNO LASTNINO

Faza 5: Način delovanja hudega in organiziranega kriminala

Povzetek

To študijo je pripravil urad EUIPO v sodelovanju s Centrom za mednarodne študije intelektualne lastnine (CEIPI) in Uradom za teoretično in uporabno ekonomijo (BETA) na Univerzi v Strasbourg.

Avtorji (po abecednem vrstnem redu):

Julie DAGHER

Rémy GUICHARDAZ

Natasha MANGAL

Emilie RUIZ

Zahvala:

Oleksandru BULAYENKU

Dopolnjeno s pomočjo osebja urada EUIPO in urada UNICRI.

Erling VESTERGAARD

Stephan EDELBROICH

Edyta BEDNARCZYK

Posebna hvala tudi Marcu MUSUMECIJU, UNICRI

Predgovor

Leta 2012 je bil Opazovalni urad za kršitve pravic intelektualne lastnine poverjen uradu EUIPO z nalogo zagotavljanja dejstev in dokazov v podporo učinkovitim politikam v zvezi z intelektualno lastnino, ustvarjanja orodij in virov za pomoč v boju proti kršitvam pravic intelektualne lastnine ter ozaveščanja o pomenu intelektualne lastnine in negativnih učinkih ponarejanja in piratstva.

Ena od glavnih nalog opazovalnega urada v zadnjih 10 letih je bilo razumeti, kako kršitelji pravic intelektualne lastnine in storilci kaznivih dejanj na področju intelektualne lastnine izvajajo svoje nezakonito poslovanje. Študije poslovnih modelov, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, so se začele izvajati leta 2016, in spadajo med glavna orodja za izboljšanje razumevanja poslovnih modelov, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, in s tem zagotavljajo podlago za opredelitev možnih odzivov za učinkovito spopadanje s tem izzivom.

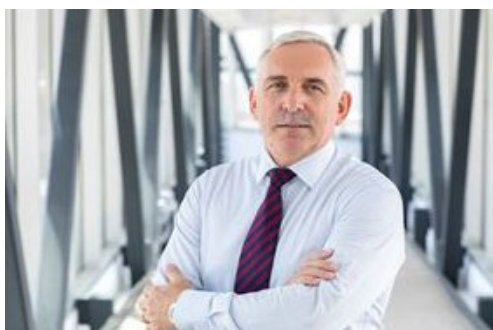
Ta izdaja poročila vsebuje jasno metodologijo in natančno analizo načina delovanja hudega in organiziranega kriminala. Poleg tega sovpada s okrepljenimi ukrepi kazenskega pregona za boj proti kaznivim dejanjem na področju intelektualne lastnine po vsej EU. To je v skladu s tem, da je Evropski svet ponovno uvedel kazniva dejanja s področja intelektualne lastnine kot prednostno nalogo Evropske večdisciplinarne platforme proti grožnjam kriminala (EMPACT) za obdobje 2022–2025.

Medtem ko se bližamo vmesnemu pregledu ocene ogroženosti zaradi hudih kaznivih dejanj in organiziranega kriminala v Evropski uniji (EU SOCTA), je vse bolj jasno, da sta ponarejanje in piratstvo hudi kaznivi dejanji, ki uničujeta potrošnike, ogrožata zdravje in varnost, financirata organiziral kriminal ter imata hude gospodarske posledice na mikro- in makroekonomski ravni, pa tudi za okolje. Kot je jasno razvidno iz tega poročila, so kazniva dejanja na področju intelektualne lastnine povezana tudi z različnimi drugimi oblikami kriminalnih dejavnosti, kot so nedovoljen promet s prepovedanimi drogami, pranje denarja, kibernetška kriminaliteta, terorizem in goljufije.

Rezultati, spoznanja in primeri iz te faze serije raziskav so prepričljiv dokaz, da je treba zagotoviti, da kazniva dejanja s področja intelektualne lastnine ostanejo prednostna naloga EMPACT v prihodnjih ciklih politike, in upam, da bodo zelo koristili organom kazenskega pregona, sodstvu, akademskemu svetu, zasebnemu sektorju in oblikovalcem politik v boju proti kaznivim dejanjem na področju intelektualne lastnine.

Christian Archambeau
Izvršni direktor
urada EUIPO

Povzetek

Ozadje

Z uporabo tehnologije je mogoče prikriti nezakonite dejavnosti in povečati obseg kršitev pravic intelektualne lastnine, zaradi česar je ustrezno težavneje privedi storilce kaznivih dejanj pred sodišče. Postopek identifikacije in nadaljnega kazenskega pregona oseb, vpletenih v kompleksne kriminalne mreže, ki vključujejo kršitve pravic intelektualne lastnine, pogosto postane podoben „odstranjevanju hidrinih glav“, saj storilci kaznivih dejanj takoj uporabijo nadomestne strežnike, tehnične tehnike izogibanja in čezmejno sodelovanje za hiter ponovni začetek operacij. Pomembna ugotovitev te študije je, da je kazensko dejanje kršitve pravic intelektualne lastnine pogosto kazalnik drugih hudih oblik organiziranega kriminala, kot so pranje denarja in goljufije. Ustrezno prepoznavanje in proučevanje temeljnih kršitev pravic intelektualne lastnine lahko zato zagotovita ključni kazalnik za druga huda kazniva dejanja, ki lahko pomenijo znatno tveganje za javnost.

Od organov kazenskega pregona se zato zahteva sklop pravnih orodij za spodbujanje prožnejših in prodornejših preiskovalnih prizadevanj v zvezi s kršitvami pravic intelektualne lastnine, da se obelodanijo vsi poslovni modeli, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, in izpostavijo temeljni vzroki zanje. Ni več dovolj, da so prizadevanja osredotočena na čimprejšnjo uresničitev faze izvrševanja (tj. pregona). Namesto tega bi si bilo treba med vsako posamezno preiskavo prednostno prizadevati za čim obsežnejšo sliko kriminalne dejavnosti. Morda je to edini način, da se zbrani dokazi lahko učinkovito uporabijo za resnično razbitje večjih kriminalnih mrež in učinkovito ustavitev nadaljnih kriminalnih dejavnosti.

Ob upoštevanju kompleksnosti, ki je neločljivo povezana z razkritjem kompleksne kriminalne mreže, je bilo eno pravno orodje, ki je bilo razvito v preteklosti, ustvarjeno v okviru prve študije te serije urada EUIPO: Vzpostavitev pregleda spletnih poslovnih modelov, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine. V navedeni študiji je bilo zasnovano orodje za vizualno „kartiranje“ poslovnih modelov, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, da bi se razkrili elementi zadevnega kriminala, in sicer v obliki matrike: na osi Y so navedene različne dejavnosti, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, na osi X pa različne spletne digitalne platforme. Skupaj je bilo vključenih šest različnih dejavnosti in platform.

Ena od primarnih slabosti matrike je bila nejasnost vsake kategorije. Poleg tega je bila omejevalna, saj je seznam možnih dejavnosti in platform končen in torej ne more upoštevati inovacij. V praksi so bili rezultati težko razumljivi, kadar je bila matrika uporabljena kot orodje za vizualizacijo, vzorci pa niso bili očitni. Kljub temu je bilo to prvo večje prizadevanje za oblikovanje celovitega sistema za shematski prikaz poslovnega modela, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine, in podlaga za razvoj več faz študij, ki jih je na to temo objavil urad EUIPO.

Podobno je bila leta 2018 v študiji o nezakoniti televiziji prek internetnega protokola (IPTV) v Evropski uniji (faza 3) ustvarjena vizualna shema za poenostavitev razumevanja delovanja poslovnih modelov, specializiranih za zagotavljanje nezakonitih storitev IPTV. Ta shematski prikaz zlasti vizualno opredeljuje vse morebitne potrebne akterje, infrastrukturo in tehnična sredstva, ki prevladujejo v večini primerov IPTV, če ne v vseh. Model, ki je sestavljen iz več plasti (pogovorno znan kot „sklad“), preiskovalcem zagotavlja pomemben svojevrsten kontrolni seznam za izvedbo temeljite in uspešne preiskave.

Na podlagi obeh študij se tako razmišlja o naslednji različici vizualnega modeliranja poslovnega modela, ki krši pravice intelektualne lastnine: modela, ki bi v idealnem primeru lahko zajel večje število spletnih poslovnih modelov, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, v vseh različnih oblikah.

Namen te študije je torej pregledati pretekle modele, da se pripravita nov vizualni model in analitična metodologija, ki ju bo lažje uporabiti v praksi. Tak model bi moral biti sposoben zajeti več vrst poslovnih modelov, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, in potrjen z uporabo podatkov iz preteklih preiskav in pregona dejanj, povezanih s kršitvami pravic intelektualne lastnine.

Pri izvajanju te naloge je bilo ugotovljeno, da je mogoče glede na preiskovalne potrebe za določitev različnih vzorcev v dokazih in razkritje morebitnih vrzeli v preiskavi uporabiti več vizualnih orodij, od zelo poenostavljenih modelov do podrobnejših diagramov. Z učinkovito in dosledno uporabo teh orodij se lahko začnejo pojavljati ključni vzorci in razkrijejo koristni trendi. Zgodnje prepoznavanje teh vzorcev lahko organom kazenskega pregona pomaga bolje napovedati morebitne cilje in žrtve poslov, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, ter predvideti ključne akterje, ki bi lahko sodelovali v nezakoniti dejavnosti.

Metodologija

Glavna naloga te študije faze 5 je bila proučiti shemo, ki ustreza vsem, kadar se poskuša opredeliti kompleksnost spletnega poslovnega modela, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine. Poudarek je bil tudi na hudih kaznivih dejanjih, povezanih s kršenjem pravic intelektualne lastnine, s čimer se je uporaba razvitih orodij omejila na tiste nezakonite dejavnosti, ki so na ravni kriminalne dejavnosti.

Kot je poudarjeno v tej študiji, so spletni poslovni modeli, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, tisti modeli, ki vključujejo vsaj en spletni sestavni del in se uporabljajo za ohranjanje nedovoljene trgovine s ponarejenim blagom ali spodbujanje drugih dejavnosti, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine. Stik s končnimi uporabniki/potrošniki ponarejenih proizvodov in blaga, ne glede na to, ali so s tem seznanjeni ali ne, je pogosto mnogo lažji zaradi značilnosti spletnega okolja, ki omogoča dostop do bolj razširjenih načinov kršenja ter lahko zajema širši obseg proizvodov in storitev od tistih, ki so na voljo prek strogo fizičnih izmenjav.

Glede na te parametre se v študiji za različne namene uporablja in/ali razvija več vizualnih modelov.

- Prvič, v najbolj poenostavljeni obliki poslovne modele razumemo linearno v obliki „**industrijske vrednostne verige**“. Ta „vrednostna veriga“ sledi akterjem in dejavnostim vse do njihovega izvora z uporabo pristopa „sledenje denarju“ za izsleditev sredstev, pridobljenih iz nezakonitih dejavnosti, saj pritekajo „po toku navzgor“ in nazaj k originatorjem (ki so največkrat glavni načrtovalci) kaznivega dejanja.
- Drugič, v svoji najbolj razčlenjeni obliki se **klasično poslovno okno** uporablja za postavitev vseh akterjev in dejavnosti na eno stran. Ta model je najučinkovitejši za izolacijo ciljev kaznivih dejanj in storitev tretjih oseb, ki se uporabljajo (pogosto brez njihove vednosti) za izvajanje vsakodnevnih funkcij poslovanja (npr. plačilnih storitev, storitev spletnega gostovanja, zmogljivosti za najem pisarniških prostorov).
- Tretjič, model, ki je bil posebej razvit v okviru te študije – zlasti zaradi poenostavitve matričnega modela, razvitega v fazi 1 –, je kombinacija teh dveh modelov in se delno zgleduje po modelu „sklada“ ki je bil ustvarjen v fazi 3 za primere IPTV. Različica „**Stackview**“ iz te študije ponuja vizualizacijo vrednostne verige, ki prekriva sklop

ustreznih akterjev in dejavnosti, s čimer je organom kazenskega pregona dana priložnost, da sledijo tokovom prihodkov ter razumejo medsebojno povezanost akterjev in dejavnosti, skupnih poslom, ki se osredotočajo na dejavnosti, ki kršijo pravice intelektualne lastnine.

Za preskus uporabnosti in delovanja teh orodij za vizualizacijo so bili uporabljeni podatki, pridobljeni iz dejanskih primerov. Urad EUIPO je dal osnovne vire podatkov na voljo raziskovalni ekipi v obliki študij primerov, ki jih je pripravil Medregionalni raziskovalni inštitut Združenih narodov za kriminal in pravico (UNICRI). Opredelitev in zbiranje primerov sta potekala v nadaljnjem sodelovanju z Evropsko mrežo tožilcev na področju intelektualne lastnine (EIPPN) in Eurojustom, ki je pomagal pri stiku z nacionalnimi pravosodnimi organi, tožilci in nacionalnimi organi kazenskega pregona.

Informacije v zvezi s primerom so bile nato obdelane zaupno, da je bila zagotovljena popolna anonimizacija. Teme teh primerov so se nanašale na vse oblike kršitev pravic intelektualne lastnine (vključno s pridruženimi kaznivimi dejanji, npr. krajo poslovnih skrivnosti, goljufanje v zvezi z računi zoper imetnike pravic intelektualne lastnine itd.), ki so bile odkrite med državami članicami EU, med drugim tudi kršitve blagovnih znamk, ponarejanje in kršitve avtorskih pravic, vse pa so na ravni kriminalnega dejanja.

Nazadnje, s kombinacijo uporabe orodij za vizualizacijo in podatkov o primerih je bila omogočena natančnejša proučitev značilnih vzorcev kaznivih dejanj, ki so obstajali med različnimi oblikami kaznivih dejanj v zvezi s kršitvami pravic intelektualne lastnine.

Glavne ugotovitve in sklepi

Z uporabo različnih vizualnih kartiranj so se med proučenimi kaznivimi dejanji kršitve PIL pokazali številni pomembni vzorci, podobnosti in trendi. Ti sklepi so razdeljeni v kategorije različnih dejavnosti, povezanih s pravicami intelektualne lastnine in kršenjem le-teh.

Prvič, v delu I te študije so obravnavane zadeve, ki se nanašajo na **blago, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine** in ki so osredotočene predvsem na kršitve blagovnih znamk. Največkrat je bilo najtežje opredeliti izvor blaga, s katerim so bile kršene pravice. Blago, proizvedeno v drugih državah, je bilo prestreženo šele, ko so usklajena prizadevanja glavnih načrtovalcev s sedežem v tujini ali v EU, omogočila vstop na trg EU. Poleg te omejitve za preiskovalce, da opredelijo in ustavijo vir blaga, so bile preiskave na stopnji trgovca na debelo dodatno ovirane zaradi pomanjkanja informacij, ki bi dejavnosti za nazaj povezale z resničnim glavnim načrtovalcem uvoza prepovedanega blaga.

V številnih primerih, ki so vključevali tuje pravne elemente, je to običajno pomenilo uporabo več posredniških akterjev, od katerih nekateri niso vedeli za obstoj drugih posrednikov na isti ravni. Glavni načrtovalec lahko uporabi to množico posrednikov za sistematično širjenje distribucijskih verig, kar po eni strani omejuje pritegovanje neželene pozornosti, po drugi pa vzdržuje odpornost poslovanja, ki krši pravice intelektualne lastnine.

Poleg tega je bilo redko, da so proizvajalci blaga, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine, dostavili proizvod neposredno končnemu potrošniku, kar je pomenilo pomanjkanje nadzora nad vsemi vidiki distribucijske verige. Ta vrsta modela razpršene distribucije ima dva namena: prikrivati, kako so dejavnosti usklajene tako na zunanji kot na notranji ravni, saj dostikrat kriminalni akterji slabo poznajo shemo celotne kriminalne mreže. V skladu s to ugotovitvijo se zdi, da sta potrebni vsaj ena ali dve posredniški ravni pred dosego končne stranke.

Eden od končnih pomembnih elementov, ugotovljenih v preiskovanih primerih, je bil, da imajo glavni načrtovalci, ki nadzorujejo pretok blaga, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine (in/ali posredniki na zgornjih ravneh) veliko strokovnega znanja, izkušnje in specializacijo v

zvezi s sektorjem dejavnosti, v katerega so se vrinili. Upoštevajoč te različne vzorce pristop „sledenja blagu“ izstopa kot najučinkovitejši za obravnavanje pomanjkanja informacij o akterjih pri vrhu dobavne verige (zlasti dobaviteljih in glavnih načrtovalcih) v vrednostni verigi.

V delu II je poudarek na **dostopu do gradiva, ki krši avtorske pravice, in razširjanju tega gradiva**. Med najpomembnejšimi, a prezrtimi elementi teh primerov je bila točka, na kateri je bil zakonit dostop do avtorsko zaščitenih vsebin zlorabljen za namene kršitve. Kot je bilo ugotovljeno, lahko posamezniki, ki imajo zakonita delovna mesta, kršijo svoje pravice zgodnjega dostopa do vsebin, da bi tekmovali v nalaganju vsebin, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine. Ljudje na delovnih mestih kritikov, novinarjev ali trgovcev na drobno lahko zlorabijo svoj zakoniti dostop, njihovi motivi pa morda niso vedno finančne narave. Načini delovanja nekaterih dejavnosti, s katerimi se kršijo avtorske pravice, lahko za kršitelje ustvarijo tudi nedenarne koristi, ki jih pridobijo iz notranjih razlogov, kot so med drugim osebno (čepprav anonimizirano) priznanje (tj. povečanje ugleda) in možnost za pridobitev želenega statusa, kot so na primer pridobitev najvišjega razreda v primerjavi z drugimi osebami, ki nalagajo vsebine, nalaganje žetonov ali pridobivanje prostora na strežniku.

Še en ugotovljen trend je bil, da številna podjetja, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, uvedejo „storitve za stranke“, s katerimi so za običajne državljane olajšane ovire za začetek uporabe poslovnega modela, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine. Ti so med drugim zajemali iskanja po meri prirejenih vsebin/povezav, s katerimi se kršijo avtorske pravice, izdelavo postopnih uporabniških navodil za uporabo aplikacij, s katerimi se kršijo avtorske pravice, ter nudenje pobiranja naročnin od vrat do vrat in storitev montaže opreme, kot potrošniku prijazne storitve, ki pomagajo privabiti stranke.

Za razliko od blaga, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine, so lahko neposredni denarni tokovi prihodkov v primerih kršitev avtorskih pravic tudi v obliki naročnin in donacij. Podjetja, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, v tej kategoriji izkazujejo tudi težnjo k razpršitvi tokov prihodkov, ki jih je mogoče pridobiti iz nezakonitih dejavnosti. Z izkoriščanjem uporabe prihodkov iz oglaševanja in prodajo osebnih podatkov tretjim stranem so bili na primer ustvarjeni dodatni tokovi prihodkov vzporedno z morebitnimi dobički iz samih dejavnosti, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine.

V delu III so obravnavane oblike **kibernetskih kaznivih dejanj, povezanih s kršitvami intelektualne lastnine**. Ker gre za veliko širši nabor kriminalnih dejavnosti, je bilo najtežje priti do splošnih zaključkov. Vendar je bil v tem razdelku opažen trend, da so poslovni modeli, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, običajno bolj prefinjeni, saj svoj način delovanja prilagajajo večjemu številu ciljnih žrtev. V primerih poslovnih skrivnosti na primer odtujitev poslovne skrivnosti pomeni poglobljeno razumevanje, kako deluje ciljno podjetje, ki je žrtev kaznivega dejanja, da bi pritegnili ustrezne zaposlene, da bi ti razkrili poslovno skrivnost. Podobno si storilci kaznivih dejanj v primerih goljufij močno prizadevajo za razširjanje zavajajočih vrednostnih ponudb v okviru navidezno dobrih okoliščin in formalnih pogojev, da bi ustvarili občutek legitimnosti.

Vsi poslovni modeli, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, se morajo kljub nezakoniti naravi nenehno opirati na storitve, ki jih zagotavljajo zakonite tretje strani. Do neke mere bi se lahko ponudniki pravnih storitev šteli za spodbujevalce transakcij med samimi kriminalnimi akterji v vrednostni verigi ali med kršitvenimi poslovnimi modeli in končnimi strankami. Čeprav ti posredniki običajno ne sodelujejo neposredno v dejavnostih, ki kršijo pravice intelektualne lastnine, je za preiskovalce tudi koristno, da jih preiščejo in izprašajo, saj so lahko zelo uporaben vir informacij o nezakonitem poslovnem modelu zaradi posedovanja informacij, ki jih imajo kot posredniki.

Glede na to, da so bile te skupne značilnosti opažene v kategorijah zadev, o katerih se je razpravljalo, je hkrati razumljivo, da je prihodnja uporaba takih sklepov omejena z naravo dejanskih okoliščin, na katerih temelji vsak posamezni primer. Seveda imajo na določeni ravni posplošenosti vsi primeri kršitev pravic intelektualne lastnine nekatere skupne značilnosti,

zlasti med primeri, v katerih se je obravnavanje kršitev nadaljevalo predvsem z uporabo spletnih posrednikov in virov (npr. virtualnih plačilnih storitev, spletnega gostovanja). Vendar lahko po podrobni proučitvi vsakega kaznivega dejanja število kriminalnih akterjev, zapletenost njihovih sredstev in finančni viri, ki jih lahko izkoriščajo, vplivajo na velikost, obseg in vpliv kriminalnih podjetij. Z drugimi besedami, na neki stopnji je nemogoče vsa kazniva dejanja kršitve PIL obravnavati na enak način. Ob upoštevanju tega se lahko pri ponovni opredelitvi poslovnega modela, s katerim se kršijo pravice intelektualne lastnine, z uporabo vrst vizualnega modeliranja, opisanih v tej študiji, še vedno ugotovijo presenetljive in/ali nepredvidene vrzeli v preiskavi, ki jih lahko nato organi v najboljšem primeru hitro in učinkovito odpravijo.

Glede prihodnje uporabnosti in uporabnosti vizualnih modelov, zagotovljenih v tej študiji, je mogoče pričakovati, da se bosta z novimi tehnologijami oblika in delovanje teh orodij preskušala tudi v prihodnje. Kljub temu lahko ta zbirka orodij kot izhodišče za kartiranje poslovnih modelov, s katerimi se kršijo pravice intelektualne lastnine, prispeva k temu, da se izlušči več vstopnih točk v posel, ki krši pravice intelektualne lastnine, kar v idealnem primeru pripelje do odkritja (in razkritja) celotnih mrež kriminalnih združb, ki vključujejo kršitve pravic intelektualne lastnine.

ŠTUDIJA O POSLOVNIH MODELIH, KI KRŠIJO INTELEKTUALNO LASTNINO

Faza 5: Način delovanja hudega in organiziranega kriminala

ISBN 978-92-9156-335-7

© Urad Evropske unije za intelektualno lastnino

Reprodukcija je dovoljena ob navedbi vira.